

Ympäristöministeriö
kirjaamo@ym.fi

Viite: Lausuntopyyntö 24.6.2020, VN/4568/2018, jokihelmisimpukan eli raakun suojelun strategia ja toimenpidesuunnitelma 2020-2030

Suomen metsäkeskuksen lausunto jokihelmisimpukan suojelun strategiasta ja toimenpidesuunnitelmasta 2020-2030

Suomen metsäkeskus esittää lausuntonaan suojelun strategiasta ja toimenpidesuunnitelmasta seuraavaa:

Yleistä

Strategian ja toimenpidesuunnitelman tavoitteena on määritellä toimenpiteitä, joita toteuttamalla turvataan elinvoimaisten raakkukantojen esiintyminen koko sen luontaisella esiintymisalueella, siten että lajin suotuisan suojelun taso saavutetaan. Välitavoitteena toimenpiteillä on, että nykyiset kannat säilyvät ja heikentyneiden kantojen elinvoimaisuus paranee.

Toimenpiteitä esitetään neljään strategiseen tavoitteeseen ryhmiteltynä. Näitä strategisia tavoitteita ovat raakkuesiintymiin ja elinympäristötietoihin liittyvän tiedon sisällön ja saatavuuden parantaminen, raakun ja niiden isäntäkalojen elinympäristöjen hoitaminen aktiivisin toimin, elinympäristöjen huomioiminen kaikessa maankäytössä sekä tutkimustiedon lisääminen.

Metsäkeskus katsoo, että määritellyt neljä strategista tavoitetta, joiden saavuttamiseksi esitetään toimenpiteitä, ovat perusteltuja ja olennaisia raakun suotuisan suojelun tason saavuttamiseksi ja pitää kokonaisuutena esitetyjä tavoitteita ja toimenpiteitä asianmukaisina raakun suojelun kannalta.

Suomen metsäkeskus esittää seuraavia yksityiskohtaisia huomioita strategisista tavoitteista ja niiden toteutumiseen liittyvistä toimenpiteistä:

1. Esiintymiä koskeva tieto ja sen saatavuus

Strategista tavoitetta koskevan toimenpiteenä strategiassa ja toimenpidesuunnitelmassa esitetään muun muassa esiintymätiedon kokoamista lajiGIS-paikkatietojärjestelmään sekä jakamista viranomaisille ja muille toimijoille Luomuksen toimesta ylläpidettävän lajitietokeskuksen paikkatietoportaalien välityksellä.

Metsäkeskus pitää tämän toimenpiteen kiireellistä toteutumista kokonaisuudessaan hyvin merkittävänä raakun suojelutavoitteen toteutumisen kannalta. Mikäli raakun esiintymätietoa ei ole käytettävissä, ei sen suojelutarpeita voida huomioida erilaisia maankäyttöä koskevia hankkeita suunniteltaessa tai toteutettaessa. Metsäkeskus katsoo, että tämä tila vaarantaa myös muiden tässä esitettyjen toimenpiteiden tuloksellisen toteutumisen.

Lajitietokeskus on ottanut käyttöön viranomaiskäyttöön tarkoitetun paikkatietoportaalin kesäkuun alussa. Portaaliin on koottu laajasti eri tahojen eri käyttötarkoituksiin eri aikoina keräämää lajitietoa. Metsäkeskus pitää tärkeänä, että viranomaisportaalissa jaettavan lajeja koskevan esiintymätiedon ajantasaisuuteen sekä esiintymätiedon tarkkuuteen riittävästi huomioita. Metsäkeskus painottaa asiaan liittyen, että viranomaistoiminnassa käytettävän **tiedon tulee täyttää ajantasaisuutta, tarkkuutta ja tiedon oikeellisuutta koskevat vaatimukset** ja sen kaltainen tieto, joka ei täytä näitä vaatimuksia, tulee erottaa selkeästi vaatimukset täyttävästä tiedosta. Täten lajisuojelusta vastaavalla viranomaisella ELY-keskuksilla tulee olla merkittävä rooli viranomaiskäyttöön soveltuvan tiedon ajantasaisuuden ja luotettavuuden varmistamisessa ja **ELY-keskusten tulee määritellä** ne viranomaisportaalin lajitiedot, jotka täyttävät viranomaistoiminnassa käytettävän tiedon ajantasaisuuden, oikeellisuuden ja tarkkuuden vaatimukset. Lisäksi Metsäkeskus pitää erittäin tärkeänä, että alueellisille ELY-keskuksille ohjataan riittävät resurssit esiintymätiedon päivittämiseen ja ajantasaisuuteen siirryttäessä Hertta-järjestelmästä LajiGIS-järjestelmän käyttöön.

Lajitiedon sisältöön tulee kiinnittää huomioita ja varmistaa, että **lajitieto on sisällöltään sekä muodoltaan tarkoituksenmukainen lajisuojelun kannalta**. Tämä vaatimus koskee myös viranomaisportaalien kautta jaettavaa lajitietoa. Esimerkiksi raakua koskevan esiintymätiedon tulee olla merkittynä aluemaisena kohteena, joka kattaa yksittäisen esiintymän ylä- ja alarajan sekä niiden välisen alueen. Tämä tieto on välttämätöntä, jotta Metsäkeskus voi tunnistaa ne metsänkäsittelyä koskevat ilmoitukset ja suunnitelmat, joilla voi olla vaikutusta raakkuesiintymän tilaan ja joista Metsäkeskus voi toimittaa tiedon ELY-keskukselle tarkempaa luonnonsuojelulakiin perustuvaa arviointia varten. Mikäli portaalissa ei jaeta aluemaista raakun esiintymätietoa, merkitsee se heikennystä nykytilaan (kts. tarkemmin kohta 3).

Lisäksi mahdollisten ELY-keskusten alueellisten lajirekisterien käytöstä tulee luopua pikaisesti ja varmistaa, että **ajantasainen tieto tallennetaan kaikissa tapauksissa LajiGIS-järjestelmään** alkuperäisen aikataulun mukaisesti kuluvan vuoden loppuun mennessä, jotta se on käytettävissä lajitietokeskuksen viranomaisportaalien kautta. Sellaista lajitietoa, jonka oikeellisuudesta lajisuojelusta vastaavana viranomaisena toimiva alueellinen ELY-keskus ei kohtuullisen ja tarkoituksenmukaisen selvityksen perusteella voi varmistua, ei tule toimittaa myöskään Metsäkeskukselle viranomaistehävien hoitamista varten.

Suomen metsäkeskuksessa on siirrytty hakemusten ja ilmoitusten sähköiseen käsittelyyn. Metsäkeskus vastaanottaa ja käsittelee vuosittain keskimäärin yli 120 000 metsälain (1093/1996) 14 §:n (muut. 20.12.2013/1085) mukaista metsänkayttöilmoitusta sekä 30 000 määräaikaisen kestävän metsätalouden rahoituslain (34/2015) mukaista tukihakemusta metsätöiden suunnitteluun ja toteuttamiseen liittyen. Käytettävissä olevan henkilötyöresurssin sekä valtion tarkoituksenmukaisen varojen käytön kannalta on ensiarvoisen tärkeää, että viranomaistoiminnan kriteerit täyttävä lajitieto on luettavissa koneellisesti suoraan siihen järjestelmään, jossa Metsäkeskus käsittelee vastaanottamiensa ilmoituksia ja tukihakemuksia. Sähköinen käsittely mahdollistaa lajitiedon yhdistämisen muihin sähköisiin aineistoihin sekä automaattisiin paikkatietoanalyysiin perustuvien tarkastusrutiinien hyödyntämisen ilmoitusten ja hakemusten asiatarokastuksessa. Tämä vähentää myös merkittävästi inhimillisten virheiden mahdollisuutta. Täten Metsäkeskus pitää erittäin tärkeänä sitä, kaikki sen vastaanottamat **lajitiedot olisivat koneellisesti luettavassa sähköisessä muodossa lajitietokeskuksen viranomaisportaalien kautta**, eikä lajitietoa toimitettaisi esimerkiksi yksittäisinä sähköposteinä. Tämä edellyttää, että ELY-keskukset sekä Metsähallituksen luontopalvelut ovat talentaneet kaiken lajitiedon lajiGIS-järjestelmään niin pian kuin mahdollista ja **ELY-keskukset yhdessä Metsäkeskuksen kanssa ovat määritelleet palvelusta koneellisesti luettavat lajitiedot**, jotka

ovat relevantteja ja täyttävät lajitietojen ajantasaisuudelle, tarkkuudelle ja luetettavuudelle asetetut vaatimukset.

Lain viranomaisten toiminnan julkisuudesta (21.5.1999/621, jäljempänä julkisuuslaki) 24 §:n 1 momentin 14 kohdan mukaan salassa pidettävää on tieto uhanalaisista eläin- tai kasvilajeista tai arvokaiden luonnonalueiden suojelusta, mikäli tiedon antaminen niistä vaarantaisi kysymyksessä olevan eläin- tai kasvilajin tai alueen suojelun. Metsäkeskus katsoo, että **lajien esiintymätietojen salassapito yleisenä periaatteena uhkaa lajien, mukaan lukien raakun suojelua, eikä pääsääntöisesti perustetta salassapidolle ole.** Julkisuuslain pääperiaatteena on viranomaisten asiakirjan julkisuus (1 §), josta voidaan poiketa vain laissa erikseen määritellyissä tapauksissa. Metsäkeskus katsoo, että lajitiedon salassapitoa koskevaa kohtaa tulee tulkita siten, että salassapidon peruste täyttyy vain niissä tapauksissa, jossa rekisterinpitäjällä on riittävä ja perusteltu syy olettaa, että julkisuusperiaatteesta poikkeaminen esimerkiksi lajin esiintymän sijaintitiedon osalta vaarantaa eläin- tai kasvilajin suojelun kyseisellä kohteella. Koska salassapidon peruste voi olla ainoastaan tiedon antamisesta seuraava lajin tai alueen suojelun vaarantuminen, tulee salassapidon perusteen täyttymistä punnittaessa huomioida myös mahdolliset salassapidon noudattamisesta seuraavat haitalliset vaikutukset, jotka voivat olla huomattavasti painavammalla tavalla kuin peruste pitää tietoa salassa. Metsäkeskus katsoo kuitenkin täten, että julkisuusperiaatteen (1 §) sekä julkisuuslain tarkoituksen (3 §) sekä nimenomaista lajitiedon salassapidon tarkoitusta koskevan lainkohdan (24 § 1 mom. 14 kohta) noudattaminen edellyttää, että **ELY-keskus lajisuojelusta vastaavana viranomaisena määrittää ne yksityiskohtaisesti lajeja ja suojelualueita koskevat tiedot, joiden julkisuuslain salassapidon peruste täyttyy**, ottaen samalla huomioon, että julkisuusperiaatteen noudattaminen voi edistää sen tavoitteen toteutumista, jonka vaarantuminen on määrätty samaan aikaan perusteeksi salassapidolle.

Metsäkeskus katsoo täten, että strategissa esitetty tavoite raakutiedon jakamisesta viranomaisten lisäksi myös toimijoille sekä asianosaisille maanomistajille on mahdollinen sekä raakun suojelun kannalta tehokas suojelukeino, sen estämättä mitä julkisuuslaissa säädetään julkisuusperiaatteen toteutumiseen sovellettavista poikkeuksista. Metsäkeskus katsoo, että kaikki metsänkäsittelyyn vaikuttava lajitieto, ml. raakua koskeva tieto, tulee saattaa viivästyksittä toimijoiden ja viranomaisten lisäksi **myös niiden maanomistajien tietoon, joiden etuihin, oikeuksiin tai velvollisuuksiin kyseisen lajin suojelulla voi olla vaikutusta**, jotta asianosaiset voivat vaikuttaa julkisuuslain 3 §:n tarkoittamalla tavalla julkisen vallan käyttöön sekä valvoa etujaan ja oikeuksiaan tiedon salassapidon sitä estämättä.

Koska usein sen kaltainen metsänkäsittely, jota lajien suojelu voi rajoittaa, tapahtuu ennakkoon laadittavaan suunnitelmaan perustuen ja koskee huomattavaa taloudellista etua, on perusteltua asianomaisten oikeusturvan toteutumisen kannalta, että mahdolliset lajisuojelusta aiheutuvat **met-sien käytön rajoitteet ovat jo ennakolta tiedossa** ennen suunnitelman laadintaan ryhtymistä, jolloin vältetään sellaisten suunnitelmien laadinnalta, joita ei voida toteuttaa tai joita joudutaan muuttamaan jälkikäteen merkittävällä tavalla. Tiedon saaminen vasta siinä vaiheessa, kun metsien käytöstä on päätetty ja mahdollisesti sitä koskeva suunnitelma on valmis tai sen laadinta on pitkällä tai metsäkäsittelyä koskeva ilmoitus on jätetty Metsäkeskukselle, voi myös vaikeuttaa merkittävällä tavalla lajisuojelun kannalta tarkoituksen mukaisen laajuuden ja metsänkäsittelytavan valintaa ja soveltamista sekä aiheuttaa merkittäviä taloudellisia seuraamuksia. Ennakkotiedon puuttuminen vaikeuttaa myös ELY-keskuksen mahdollisuuksiin antaa ohjeita ja neuvoja sekä valvoa luonnonsuojelulain velvoitteiden toteutumista.

Metsäkeskus pitääkin tärkeänä, että kaikki metsien käsittelyä ohjaava lajitieto on myös asianosaisten metsänomistajien saatavissa tiedon alkuperäisessä tarkkuudessa ja laajuudessa. Metsäkeskus katsoo, että tieto tulee olla **maanomistajien ja heidän valtuuttamiensa toimijoiden saatavissa myös Metsään.fi palvelussa**, jonne on myös koottu muu olennainen metsien käyttöä koskeva tieto. Metsään.fi palvelussa käytettävän lajitiedon tulee täyttää samat sisältö- ja laatuvaatimukset kuin Metsäkeskukselle luovutettavalle tiedolle aikaisemmin esitettiin.

Metsäkeskus pitää lajisuojelun näkökulmasta yleisesti ja sekä raakun suojelun kannalta erikseen perusteltuna, että **sama ajantasainen lajitieto olisi saatavissa myös julkisissa kanavissa**, lukuun ottamatta niitä yksittäisiä tietoja, jotka lajisuojelusta vastaava viranomainen on erikseen punninnut täyttävän salassapidon perusteen.

Metsäkeskus pitää tärkeänä myös, että ennestään tuntemattomien **raakkupopulaatioiden tila ja laajuus** selvitetään mahdollisimman pikaisella aikataululla ja kattavasti, jotta suojelu ja kunnostustoimet voidaan kohdentaa kustannustehokkaasti ja vaikuttavasti. Inventointien avulla on myös tärkeää tarkentaa tiedossa olevien ja vielä tuntemattomien esiintymien laajuus, jotta sen kaltaiset **metsänkäsittelytoimet, joilla voi olla vaikutusta raakkupopulaatioiden tilaan ja elinvoimaisuuteen, voidaan tunnistaa ennakolta** ja toimet suunnitella siten, ettei toimilla heikennetä raakun esiintymisalueiden tilaa.

Metsäkeskus pitää myös tärkeänä raakun suojelun kannalta, että raakun isäntäkalakantojen elinolosuhteita ja levinneisyyttä edelleen parannetaan mm. Kansallisessa kalatiestrategiassa ja sekä Marinin hallitusohjelmassa esitetyin toimin.

2. Raakun ja niiden isäntäkalojen elinympäristöjen hoitaminen aktiivisin toimin

Metsäkeskus tunnistaa ja pitää tärkeänä vesistökuormituksen vähentämistavoitteen sekä kuormituslähteiden tarkempaa selvittämistä raaku-vesistöjen valuma-alueilla. **Kuormituslähteiden sekä kuormitusreittien tarkempi selvittäminen** mahdollistaa korjaavien toimenpiteiden suuntaamisen sinne, missä toimien vaikutus on suurin ja toisaalta mahdollistaa metsätalouden ja raakun suojelutavoitteiden yhteensovittamisen. Kuormituslähteiden ja reittien selvittämisessä voidaan hyödyntää digitaalisia paikkatietoaineistoja sekä kuormitusmalleja.

Metsäkeskus pitää tärkeänä vaellusyhteyksien palauttamista koskevaan toimenpiteeseen liittyen, että ne mahdolliset uomat, jotka voivat toimia raakkujen isäntinä toimivien vaelluskalojen elinympäristöinä tunnistetaan ja niistä tiedotetaan kaikille asianosaisille. Mahdollisen vaellusesteen muodostavat vesistön tai purojen ylitykset (rummut, sillat) **kartoitetaan kattavasti yhdenmukaisin menetelmin koko purojatkumon matkalta**. Tunnistettujen vaellusesteiden korjaamiseen tulee osoittaa myös yhteiskunnan tukea, mikäli aikaisemmin syntyneen vaellusesteen **poistaminen aiheuttaa merkittäviä lisäkustannuksia** yksityisille tiekunnille esimerkiksi tien perusparannuksen yhteydessä.

3. Elinympäristöjen huomioiminen kaikessa maankäytössä

Esiintymätiedon toimittaminen ennakolta asianosaisten metsänomistajien tietoon mahdollistaa metsänkäytön sekä raakun suojelun tehokkaan yhteensovittamisen. Tässä yhteydessä metsänomistajille tulee voida tarjota **kohdennettua neuvontaa**, joka tukee metsänomistajien päätöksentekoa sekä raakun suojelutavoitteiden saavuttamista. Neuvonnan perustaksi tulee laatia laajapohjaisesti

valmisteltu ja **yhteisesti hyväksytty ohjeistus**, jossa on kuvattu erilaisten metsänkäsittelymenetelmien toteutus sekä raakun suojelutavoitteiden yhteensovittaminen.

Metsäkeskus näkee tärkeänä viranomaisyhteistyön kehittämistä koskevan tavoitteen toteutumisen. Olennainen seikka yhteistyössä on esiintymätiedon kattavuuden ja laadun parantaminen. Metsäkeskus otti käyttöön kesäkuun alussa Lapin-, Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun ELY-keskusten alueilla sijaitsevia raakkuesiintymiä koskevan menettelyn, jonka perusteella Metsäkeskus lähettää automaattisesti ilmoituksen vastaanottamansa metsäkäyttöilmoituksen kohdistumisesta ELY-keskusten vahvistaman raakkuesiintymän läheisyyteen asianosaiselle maanomistajalle, tiedossa olevalle hakkuuoikeuden haltijalle sekä ELY-keskukselle. Menettely voidaan ulottaa koko maahan, sillä edellytyksellä, että Metsäkeskukselle toimitettu koko maasta viranomaistoiminnan vaatimukset täyttävä raakun esiintymistieto siten, että jokaiselle esiintymälle on määritelty sen ylä- ja alaraja. Metsäkeskus haluaa kuitenkin muistuttaa, että tämän menettelyn käyttöönotto ei vähennä tarvetta toimittaa raakku-esiintymiä koskeva ennakkotieto maanomistajille ja toimijoille sekä järjestää kohdennettua neuvontaa ja koulutusta.

4. Tutkimustiedon lisääminen

Tutkimustietoa tarvitaan erityisesti eri metsänkäsittelymenetelmien vaikutuksista raakun elinympäristöjen tilaan, jotta metsien käytön raakun suojelutavoitteet voidaan yhteen sovittaa tehokkaasti. Tämä edellyttää myös tiedon syventämistä raakun elinympäristövaatimuksista sekä ympäristöolosuhteiden luontaisen vaihtelun vaikutuksesta raakkuesiintymän elinvoimaisuuteen, jotta ihmisperäisten muutosten vaikutusmekanismit hallitaan nykyistä paremmin. Tavoitteena on, että metsänkäsittelyyn kohdistuvat mahdolliset rajoitukset perustuvat tieteellisen tutkimuksen metodein varmennettuun hyötyyn raakun suojelussa. Tavoitteena tulisi olla, että raakun suojelukeinot voidaan kohdentaa ja valita suojelun kannalta kustannustehokkaasti, ilman että metsänkäsittelyä rajoitetaan laajemmin, kuin se on suojelun toteutumisen kannalta perusteltua.

sähköinen allekirjoitus

Anna Rakemaa
metsäjohtaja
Suomen metsäkeskus

Jakelu Kirjaamo YM

Tiedoksi Kirjaamo Metsäkeskus